

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ไทลื้อและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม: กรณีศึกษาบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นความพยายามที่จะศึกษาถึงอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อ อันได้แก่ ประวัติความเป็นมา ระบบความคิดความเชื่อ ระบบคุณค่าและประเพณีต่าง ๆ ในวัฒนธรรมของชาวไทลื้อที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับระบบการผลิต การบริโภคและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ตลอดจนกระบวนการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์เพื่อความอยู่รอดของชุมชนภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมและระบบเศรษฐกิจทุนนิยม

วิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเองโดยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การร่วมสังเกตวิถีชีวิตและกิจกรรม พิธีกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่พบ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ชุมชนไทลื้อบ้านแม่สาบเป็นชุมชนที่สืบเชื้อสายมาจากชาวไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน ซึ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงที่พระเจ้ากาวิละ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ได้ทำศึกชนะสามารถยึดเมืองเชียงใหม่แล้วเข้าตีสิบสองปันนาและหัวเมืองลื้อเงินได้ จึงได้กวาดต้อนอพยพผู้คนจากสิบสองปันนามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในล้านนาตามนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ซึ่งผู้คนที่อพยพมานั้นมีทั้งที่ถูกกวาดต้อนมาและอพยพมากันเอง ภายหลังเกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างสิบสองปันนากับล้านนา โดยในครั้งนั้นมีชาวไทลื้อกลุ่มหนึ่งนำโดยปู่เทิ้ม ได้นำเอาชาวบ้านส่วนหนึ่งเดินทางมาเสาะแสวงหาแหล่งตั้งถิ่นฐานของตนเอง ภายหลังอพยพมาถึงเมืองเชียงใหม่แล้ว จนกระทั่งเดินทางมาถึงอำเภอสะเมิงพบว่ามียี่ราบระหว่างหุบเขาที่มีแม่น้ำใหญ่ไหลผ่านถึง 2 สาย คือแม่น้ำแม่สาบและแม่น้ำสะเมิง มีสภาพเป็นภูเขาและป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์จึงได้เลือกที่จะตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านแม่สาบ ต่อมาชุมชนแถบนี้ได้รับการยกฐานะจากทางราชการให้เป็นอำเภอสะเมิงมาจนถึงปัจจุบัน

2. การที่ชุมชนไทลื้อบ้านแม่สาบตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อม ประกอบกับการที่คนในชุมชนมีพื้นฐานความเป็นลื้อที่รักสงบ ยึดมั่นในความ

มั่นคงของชีวิตที่ให้ความสำคัญต่อความสมดุลทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังเช่นชาวไทลื้อแห่งอื่น ๆ ทำให้ชุมชนไทลื้อบ้านแม่สาบเติบโตขึ้นมาบนพื้นฐานของการเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มี "ข้าวกับควาย" เป็นวัฒนธรรมหลักในการดำรงชีวิต ในอดีตรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นไปในลักษณะการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเผื่อแผ่และการแลกเปลี่ยนแรงงานภายใต้ความสามัคคีและความร่วมมือของคนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล การดำรงชีพของคนเป็นไปอย่างพอเพียง แต่ครอบครัวมีการบริโภคปัจจัยต่าง ๆ ที่ตนผลิตได้ การหมุนเวียนผลผลิตเป็นรูปแบบของการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน การซื้อขายภายในชุมชนมีน้อยมาก วัฏจักรของการดำรงชีวิตในแต่ละปีจะผูกพันอยู่กับวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนา รวมทั้งระบบความคิดความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกถึงการให้คุณค่าต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติว่าเป็นผู้ดลบันดาลและคุ้มครองดูแลชีวิตและธรรมชาติให้ดำเนินไปอย่างสมดุล ซึ่งนับเป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นที่ทำให้การก่อรูปของสังคมไทลื้อบ้านแม่สาบดำเนินไปอย่างมั่นคง

3. สิ่งที่เป็น "อัตลักษณ์" ของชาวไทลื้อบ้านแม่สาบนั้นเกิดจากพื้นฐานของความเป็นลื้อและวิถีชีวิตที่ให้ความสำคัญต่อความสมดุลของมนุษย์ พุทธ ผีและธรรมชาติภายใต้สภาพแวดล้อมอันอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสามารถสรุปลักษณะของอัตลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นชุมชนไทลื้อได้ 3 ลักษณะใหญ่ ๆ ดังนี้

3.1 อัตลักษณ์ที่เป็นความรู้สึกสำนึกร่วมในความเป็นไทลื้อของตนเอง มีลักษณะเป็นนามธรรม เกิดจากรากฐานทางชาติพันธุ์และการมีประสบการณ์ร่วมกันทางสังคม

3.2 อัตลักษณ์ที่เป็นวิถีปฏิบัติเชิงประจักษ์ เป็นลักษณะเฉพาะของชาติพันธุ์ที่กำเนิดขึ้นพร้อมกับความเป็นไทลื้อ ได้แก่ลักษณะทางภาษา ลักษณะการแต่งกายและลักษณะของอาหารการกินของคนลื้อ

3.3 อัตลักษณ์ที่เป็นหลักปฏิบัติในเชิงนามธรรมที่เกิดจากความศรัทธาในสิ่งเหนือธรรมชาติ อันได้แก่ระบบความคิดความเชื่อ ระบบคุณค่าและประเพณีในชุมชนซึ่งเป็นลักษณะของอัตลักษณ์ที่ได้จากการดำรงชีวิตที่มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมการผลิตและการบริโภค มีความเกี่ยวโยงผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีอิทธิพลในการเป็นตัวกำหนดกิจกรรมในการดำรงชีวิตในแต่ละรอบปีของคนในชุมชน อัตลักษณ์ในลักษณะนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.3.1 ระบบความคิดความเชื่อและระบบคุณค่าในชุมชน ได้แก่

3.3.1.1 ความเชื่อในศาสนาและนรกสวรรค์ คนลื้อมีทัศนคติทางพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจ ผู้คนในชุมชนยึดมั่นในหลักคำสอนทางศาสนา เชื่อในเรื่องนรกสวรรค์และให้คุณค่าต่อการทำความดีอย่างเคร่งครัด

3.3.1.2 ความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวไทลื้อบ้านแม่สาบเชื่อว่าผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งประจำในธรรมชาติทุกส่วน มีอิทธิฤทธิ์อำนาจและหน้าที่ ในการดูแลรักษาให้มนุษย์และธรรมชาติอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ตลอดจนสามารถดลบันดาลสิ่งดีและสิ่งร้ายให้เกิดขึ้นกับชีวิตของคนตามแต่ผลของการกระทำและการปฏิบัติตัวของคนได้ ผีในความเชื่อของชาวไทลื้อบ้านแม่สาบได้แก่ ผีบรรพบุรุษ เช่น ผีปู่ย่าหรือ ผีเฮือน ผีหม่อนหนึ่งหรือผีปู่ด้ายดำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผีเจ้านายหรือผีเสื้อบ้านเสื้อเมือง ผีไร่ผืนนา ผีขุนน้ำ ตลอดจนกลุ่มของผีร้ายต่าง ๆ เช่น ผีกะ ผีสือ ผีสองนาง ผีโพงและผีตายโหง เป็นต้น ส่วนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อของชาวไทลื้อ ได้แก่ เทวดาอารักษ์ ตลอดจนนางฟ้าประจำสถานที่สำคัญต่าง ๆ เช่น วัด พระธาตุหรือเจดีย์ เป็นต้น

3.3.1.3 ความเชื่อเรื่องโชคลาง ฤกษ์ยาม เครื่องรางของขลังและคาถาอาคม การประกอบกิจกรรมอันใดในชีวิตประจำวัน ชาวลื้อจะยึดเอาฤกษ์ยามเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้คนลื้อยังมีความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังและคาถาอาคมว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดกำลังใจให้ตนเองมีความกล้าหาญและปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ ตลอดจนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ตนยึดมั่นในการประกอบความดีและรักษาความบริสุทธิ์ของชีวิตตนนอกจากนี้ยังใช้ประโยชน์ในการรักษาโรคภัย ความเจ็บป่วยและการบำบัดเป่าทุกข์โศกต่าง ๆ อีกด้วย

3.3.1.4 ความเชื่อเรื่อง "ซิด" ความเชื่อนี้เกิดจากการให้คุณค่าต่อการทำความดีและการยึดมั่นในหลักศีลธรรม "ซิด" เกิดจากการประพฤติผิด ปฏิบัติในสิ่งไม่ดี จึงส่งผลให้เกิดภัยพิบัติและความทุกข์โศกต่อตนเองและครอบครัวหรือชุมชน

โดยมีผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติเป็นผู้คอยควบคุมดูแลการประพฤติปฏิบัติตัวของ
คน ตลอดจนเป็นผู้คอยชี้แนะแนวทางการแก้ "ซัด" ให้แก่ชาวบ้านด้วย

3.3.2 ประเพณีและการประกอบพิธีกรรม

ประเพณีและการประกอบพิธีกรรมของคนในชุมชนไทลื้อบ้านแม่สาบ
แบ่งออกเป็น 3 ระดับตามจุดมุ่งหมายในการประกอบพิธี ได้แก่

3.3.2.1 ประเพณีและพิธีกรรมระดับบุคคลหรือครอบครัว เป็นพิธีกรรมที่
จัดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายในการดลบันดาลผลให้เกิดขึ้นแก่ตนเองหรือครอบครัว โดยทั่วไป
ทุกพิธีกรรมจะมีจุดมุ่งหมายให้ชีวิตมีความสุข อุดมสมบูรณ์และปราศจากทุกข์ภัย
ใด ๆ ตลอดจนเป็นการแสดงออกถึงความเคารพต่อสิ่งสูงสุด หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือ
ธรรมชาติ และการให้ความสำคัญต่อความสมดุลของธรรมชาติ เช่น ประเพณีการปัก
เฮินและการขึ้นเฮินใหม่ การเลี้ยงผีหรือการไหว้ผี การช้องขวัญหรือการเรียกขวัญคน
การสืบชะตาคน การส่งเคราะห์ส่งจัน การสะกนทา การช้องขวัญข้าวและการช้องขวัญ
ควาย

3.3.2.2 ประเพณีและพิธีกรรมระดับชุมชน เป็นพิธีกรรมที่มีจุดมุ่งหมาย
ในการดลบันดาลผลให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนบ้านแม่สาบโดยรวม เป็นการประกอบพิธีเพื่อ
ความเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้านและเป็นการขจัดปัดเป่าสิ่งอูบาทว์ชั่วร้ายให้หมดไปจาก
ชุมชน รวมทั้งเพื่อดลบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการผลิตและการบริโภคของ
คนในชุมชนร่วมกัน เช่น การสืบชะตาบ้าน การไหว้ผีหรือเลี้ยงผีและดำหัวผีเจ้าบ้านหรือ
ผีเสื้อบ้านผีเสื้อเมือง การเลี้ยงผีฝ่ายและผีน้ำบ่อ เป็นต้น

3.3.2.3 ประเพณีและพิธีกรรมระดับผสมผสาน เป็นประเพณีและพิธี
กรรมที่มีจุดมุ่งหมายให้เกิดความเป็นสิริมงคลให้แก่ตนเองและครอบครัว ตลอดจนเกิด
ผลอุดมสมบูรณ์และสงบร่มเย็นในระดับชุมชนด้วย เป็นประเพณีที่ต้องอาศัยความร่วมมือ
ของทุกส่วนในสังคมจึงจะเกิดผลได้ เช่น ประเพณีการตานข้าวใหม่หรือการตานข้าว
ล้านบาตร การตานก๋วยสลากหรือการทำบุญสลากภัต การตานก่องโหล้วพระเจ้า
ประเพณีการตานต้อด ประเพณีเดือนยี่เป็งและประเพณีปีใหม่เมือง เป็นต้น

อัตลักษณ์ที่กล่าวมาข้างต้นมีความสัมพันธ์กับชีวิตและธรรมชาติในแง่ของการ เป็นสิ่งที่เป็นรากฐานแห่งพฤติกรรมของคนในชุมชน ตลอดจนมีหน้าที่ในการสนับสนุนส่งเสริม ชีวิตของชาวไทลื้อในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

1. การ "ดลบันดาล" ในฐานะเป็นสิ่งแทนปัจจัยและเทคโนโลยีทางการผลิต
2. การเป็นสัญลักษณ์แทนความสำเร็จและความอุดมสมบูรณ์ของการผลิต
3. เป็นศูนย์กลางในการระดมแรงงานและสร้างความเป็นเอกภาพในการผลิต

นอกจากนี้ชาวไทลื้อบ้านแม่สาบยังมีการจัดการน้ำในระบบเหมืองฝาย อันเป็น เทคโนโลยีในการผลิตที่ถือเป็นอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาที่สำคัญของชุมชน มีองค์กรกลุ่มเหมือง ฝายที่เข้มแข็ง เป็นปัจจัยให้การผลิตทางการเกษตรของชาวไทลื้อบ้านแม่สาบเป็นไปอย่างอุดม สมบูรณ์ ยังผลให้เกิดความมั่นคงของชุมชนมายาวนาน

4. การเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวไทลื้อบ้านแม่สาบเริ่มขึ้นในช่วงหลังจากการสิ้นสุด ของสงครามโลกครั้งที่ 2 สังคมเกิดภาวะข้าวยากมากแวง ทำให้ชุมชนภายนอกเริ่มเข้าไปมี ความสัมพันธ์กับชุมชนบ้านแม่สาบในแบบของการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่ค่อนข้างอุดม สมบูรณ์ในชุมชนบ้านแม่สาบ ต่อมาหลังจากที่รัฐมีนโยบายในการพัฒนาประเทศโดยการเพิ่มทุน อัตรากาการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจ มีการมุ่งเน้นปรับปรุงพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและ ระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน มีการกระจายความเจริญไปสู่ชนบทตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติที่รัฐจัดทำขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในอำเภอสะเมิง นอกจากนี้รัฐยัง เข้าไปส่งเสริมการผลิตในภาคเกษตรกรรมโดยการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชเศรษฐกิจหลายชนิด สำหรับเกษตรกรในชุมชนบ้านแม่สาบเริ่มจากการปลูกยาสูบเพื่อขายให้กับโรงบ่มใบยาสูบ จน กระทั่งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2530 ชาวบ้านเห็นว่ากระเทียมเป็นพืชเศรษฐกิจที่เป็นที่ต้องการของ ตลาดและสร้างรายได้ให้ชาวบ้านจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเริ่มหันมาปลูกกระเทียมเพื่อการค้าอย่าง จริงจัง ผลจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้วิถีชีวิตของชาวไทลื้อบ้านแม่สาบเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ส่งผลกระทบต่อในด้านต่าง ๆ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

4.1 ก่อให้เกิดการสูญหายของวัฒนธรรมประเพณีและการเปลี่ยนแปลงวิถีคิด ของคนในชุมชน

4.2 ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม การทำเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวภายใต้ระบบ เศรษฐกิจทุนนิยมทำให้เกิดการบริโภคที่ฟุ่มเฟือยและมีการนำเอาทรัพยากรมาใช้มากขึ้น การใช้

ปัจจัยทางเทคโนโลยีมาช่วยให้ได้ผลผลิตตามความต้องการของส่งผลให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสภาพแวดล้อมและสุขภาพของเกษตรกร

4.3 ผลกระทบในด้านสังคม การเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมของชุมชนบ้านแม่สาบส่งผลให้ชาวบ้านต้องเร่งการผลิตภายใต้ระบบทุน ส่งผลให้เกิดปัญหาภาวะหนี้สินในครอบครัวชาวไทลื้อส่วนใหญ่ นอกจากนี้ผลกระทบที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรมากทำให้เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรและความขัดแย้งขึ้นในชุมชน นอกจากนี้วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดจนความสามารถในการบริโภคและระบบความคิดที่ได้รับการพัฒนาจากระบบการศึกษาแผนใหม่ ทำให้คนหนุ่มสาวเคลื่อนย้ายออกจากชุมชนเพื่อไปศึกษาและประกอบอาชีพนอกชุมชนเป็นผลให้โครงสร้างของประชากรในชุมชนค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อรูปแบบความสัมพันธ์ในระดับครอบครัวของคนในชุมชนด้วย

5. กระบวนการปรับอัตลักษณ์เพื่อความอยู่รอดของชุมชน ลักษณะสำคัญของการปรับตัวของคนในชุมชนปรากฏในรูปแบบของการปรับอัตลักษณ์ ซึ่งสรุปได้ 3 ลักษณะ คือ

5.1 การดำรงอัตลักษณ์ที่สำคัญ ได้แก่ การใช้ภาษาไทลื้อ การให้คุณค่าต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือนิคมชาติ เช่น การถือผีประจำตระกูลหรือผีเฮือน เป็นต้น การให้ความสำคัญต่อประเพณีสำคัญทางศาสนา การดำรงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความเป็นสุขของชีวิตไว้ เช่น พิธีกรรมการฮ้องขวัญและการสืบชะตาเพื่อความเป็นสิริมงคลของชีวิต เป็นต้น

5.2 การปรับใช้ อัตลักษณ์ เป็นรูปแบบของการนำเอาฐานความคิดความเชื่อในอัตลักษณ์เดิมที่เปลี่ยนแปลงหรือสูญหายไปมาใช้กับสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้น เช่น การนำเอาฐานความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมการแยกนามาปรับใช้ในการแยกปลูกกระเทียม การปรับจากพิธีกรรมการฮ้องขวัญควายมาเป็นพิธีกรรมมัดมือรดไถ เป็นต้น

5.3 การสร้างใหม่ทาง อัตลักษณ์ เป็นความพยายามที่จะสร้างสิ่งทดแทนทางอัตลักษณ์เดิมที่สูญหายหรือเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการสร้างความตระหนักในความเป็นลื้อให้เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การสร้างศิลปะการฟ้อนลื้อให้เป็น อัตลักษณ์ประจำชุมชน การตั้งกลุ่มเยาวชนขึ้นมาร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน หรือการใช้ดินขุ่นโบราณหน้าวัดแม่สาบเหนือเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความเก่าแก่ของชุมชน เป็นต้น

นอกจากการปรับอัตลักษณ์ใน 3 ลักษณะดังกล่าวแล้ว ชาวไทลื้อยังเกิด "กระบวนการสร้างอัตลักษณ์" ทางการผลิตขึ้นมาใหม่นั้นคือการปรับเอาข้าวไร่มาปลูกในที่นาเดิมซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอดของชุมชนที่สำคัญอีกลักษณะหนึ่ง

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น โดยประโยชน์เพื่อการดำรงอยู่ของร่วมกันในสังคม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ในทุก ๆ ชุมชนตามพัฒนาการทางสังคมของมนุษย์ แต่สิ่งที่น่าคิดก็คือการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อสนองตอบต่อสิ่งใดในสังคม ซึ่งคงปฏิเสธไม่ได้ว่าแท้จริงแล้วชีวิตมนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยอยู่กับธรรมชาติ รูปแบบของวัฒนธรรมในสังคมโดยเฉพาะสังคมไทยในอดีตที่ผ่านมาล้วนแล้วแต่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติทั้งสิ้น ดังนั้นจึงไม่แปลกที่วัฒนธรรมในอดีตจะมีบทบาทสำคัญในการผสมผสานความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนและคนกับธรรมชาติ ความคิดความเชื่อ ระบบคุณค่าตลอดจนประเพณีต่าง ๆ ล้วนเป็นสิ่งที่ตั้งงามและเป็นปัจจัยที่คอยจรรโลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้สงบสุข เรียบง่ายและยังยืนยาวได้ความสมดุลของระบบนิเวศและความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

ชาวไทลื้อบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในล้านนามาอย่างยาวนาน มีวัฒนธรรมความเชื่อที่เป็นอัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ที่เด่นชัด มีวิถีการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย สงบสุขและพอเพียงตามลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นรากฐานให้ชุมชนไทลื้อบ้านแม่สาบเป็นชุมชนที่มีความมั่นคงมาโดยตลอด จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญขึ้นในล้านนา มีการรวมศูนย์อำนาจการปกครองโดยรัฐบาลที่กรุงเทพฯ จนเป็นผลให้เกิดการเข้ามาของระบบทุนนิยมตะวันตก สังคมและวัฒนธรรมของชาวไทลื้อบ้านแม่สาบจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ อันเป็นผลเนื่องมาจากระบบสังคมแบบใหม่ รวมทั้งรูปแบบการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจที่มุ่งไปสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นสำคัญ ทำให้ชาวไทลื้อรับเอาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมตามแบบสังคมสมัยใหม่มาใช้มากขึ้น การดำเนินชีวิตเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต โดยเริ่มเปลี่ยนไปสู่กระแสการบริโภคนิยมอย่างเข้มข้น มีการใช้เทคโนโลยีและสารเคมีอย่างมากมายในระบบการผลิต ปริมาณของผลผลิตที่เพิ่มขึ้นเอื้อต่อการบริโภคของคนในชุมชนมากขึ้น ในขณะเดียวกันก็เป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรเร่งใช้เทคโนโลยีและสารเคมีมากขึ้นด้วย การเพิ่มขึ้นของรายได้โดยไม่คำนึงถึงรายจ่ายทำให้เกษตรกรมีอำนาจในการบริโภคปัจจัยและสิ่งอำนวยความสะดวกหลายอย่างได้โดยง่าย การแสวงหาสิ่งของเครื่องใช้ เช่นรถยนต์ รถจักรยานยนต์ โทรทัศน์ ตู้เย็น เครื่องเสียงและเครื่องใช้อื่น ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อผนวกกับการผลิตที่ต้องอาศัยทุนก้อนใหญ่ทำให้เกษตรกร

ส่วนมากมีหนี้สินเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและค่านิยมดังกล่าว เป็นรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกับสังคมเกษตรกรรมอื่น ๆ ทั่วไป

ถึงแม้ในปัจจุบันคนในชุมชนบ้านแม่สาบส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะยอมรับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดการสนองตอบต่อความต้องการของตนได้เป็นอย่างดี แต่ในขณะเดียวกันการคำนึงถึงผลกระทบและแนวโน้มการล่มสลายของชุมชนก็เป็นกระแสอยู่ไม่น้อย อาจยังพอมองเห็นภาพความพยายามของคนส่วนหนึ่งรวมทั้งรัฐที่จะพยายามทบทวนและจัดตั้งกระแสการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กระบวนการในการปรับตัวโดยอาศัยอัตลักษณ์เป็นเครื่องมือในการหล่อหลอมและรักษาสภาพความเป็นชุมชน ยังมีการเคลื่อนไหวอย่างช้า ๆ แต่อย่างไรก็ตามท่ามกลางกระแสการบริโภคนิยมอย่างไม่หยุดยั้ง แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งไปสู่สังคมกระแสหลักยังเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

แม้ว่าคนในชุมชนจะมีการปรับตัวโดยยังพยายามยึดมั่นในสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์แห่งความเป็นลื้อ ในขณะที่เดียวกันก็มี "กระบวนการสร้างอัตลักษณ์" เพื่อความอยู่รอดของตนขึ้นมาใหม่ดังเช่นการสะท้อนกลับของวัฒนธรรมข้าวที่กำลังดำเนินอยู่ แต่กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจโลกโดยรวม ยังจะเป็นพลวัตสำคัญที่จะทำให้ยุทธศาสตร์ในการปรับตัวของชุมชนไทลื้อเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นต่อเนื่องภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงไป จนในที่สุดวันใดวันหนึ่ง "ความเป็นลื้อ" ของชุมชนบ้านแม่สาบอาจจะเหลือเพียงสิ่งที่ปรากฏเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมหรือเป็นเพียงแพชชั่นเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าและการท่องเที่ยวดังเช่นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับบางชุมชนหรือบางชนเผ่าในปัจจุบัน ด้วยกระบวนการทางสังคมที่ยังมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ทำให้ภาพของการปรับตัวและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านแม่สาบยังเป็นเพียงภาพของความพยายามเท่านั้น หากวันใดวันหนึ่งชุมชนถูกโหมกระหน่ำด้วยกระแสการบริโภคนิยมและการกระตุ้นการผลิตอย่างรุนแรง พื้นฐานความคิดของคนในชุมชนเริ่มอ่อนล้า สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ไทลื้อก็มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงและสูญหายไปอย่างสิ้นเชิงได้เช่นกัน ดังนั้นคนในชุมชนรวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรหันมาหาแนวทางในการดำรงเอกลักษณ์ของชุมชนด้วยการให้ความสำคัญกับสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง ตลอดจนการแสวงหาแนวทางความร่วมมือในการสร้างพลังอย่างเป็นรูปธรรมของ ชุมชนที่จะสามารถชะลอความเร็วในการปรับเปลี่ยนของวัฒนธรรมให้เป็นไปอย่างช้า ๆ ทั้งนี้เพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและคงความเป็นอัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ไทลื้อของตนไว้ให้คงอยู่ตลอดไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของไทยและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม กรณีศึกษาบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ครั้งนี้พบว่าสิ่งที่ป็นอัตลักษณ์สำคัญของชุมชนเกิดจากรากฐานความเป็นชาติพันธุ์ไทยและวิถีชีวิตที่ให้คุณค่าต่อความสมดุลของคนกับสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ความมั่งคั่งมั่นคงของชุมชนก็มีอัตลักษณ์เป็นปัจจัยสำคัญในการเป็นรากฐานนำมาซึ่งความมั่งคั่งมั่นคงนั้น ดังนั้นลักษณะสำคัญที่ควรให้ความสนใจติดตามศึกษาต่อไปเป็นอย่างยิ่งก็คือแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากจะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลเป็นอย่างมากต่อระบบความคิดความเชื่อ ระบบคุณค่าและประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งความคิดและข้อค้นพบสำคัญดังกล่าวจึงมีนัยในการให้ข้อเสนอแนะที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อไปดังนี้

1. ชุมชนควรมีการจัดตั้งเครือข่ายการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันในการติดตามศึกษาและวิเคราะห์สภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งนี้เพื่อการแสวงหาแนวทางในการอนุรักษ์ความเป็น "ลื้อ" ตลอดจนแนวทางในการสร้างความมั่นคงอย่างยั่งยืนให้แก่ชุมชนด้วยตนเองอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป
2. รัฐควรสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ลักษณะของวัฒนธรรมของชุมชนไทยโดยการเข้าไปสร้างฐานความร่วมมือให้แก่ชุมชน รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณดำเนินการในโครงการต่าง ๆ ที่ชุมชนรวมทั้งร่วมกันทำเพื่อสร้างแนวทางในการอนุรักษ์หรือ เพื่อแสวงหาเครื่องมือหรือสัญลักษณ์ในการสร้างสำนึกความเป็นลื้อ เช่น การสร้างศูนย์วัฒนธรรมไทยลื้อหรือการสร้างพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านขึ้นในชุมชน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัยด้านอื่น ๆ เพิ่มขึ้น เช่น ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง ปัจจัยด้านการศึกษา ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจสภาพความเปลี่ยนแปลงของชุมชนให้รอบด้าน

2. ควรมีการศึกษาผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนอย่างละเอียด เพื่อการติดตามวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่แท้จริงของชุมชน

3. ควรมีการศึกษาหาแนวทางหรือรูปแบบในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยที่ร่วมด้วยกับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

4. ควรมีการศึกษารวบรวมสิ่งที่มีคุณค่าในวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของชาวไทลื้อที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงและสูญหาย เพื่อการอนุรักษ์และนำมาใช้ประโยชน์ให้เกิดคุณค่าสูงสุดต่อไป เช่น ภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพร ภูมิปัญญาในด้านสิ่งทอ เป็นต้น

The logo of Chiang Mai University is a circular emblem. In the center is a white elephant standing and facing left. Above the elephant's head is a traditional Thai oil lamp (diya) with a flame. The elephant's trunk is curled upwards towards the lamp. The entire emblem is set against a light gray background. The text 'CHIANG MAI UNIVERSITY 1964' is written in a circular path around the central image. At the top of the circle, there is Thai text: 'มหาวิทยาลัยเชียงใหม่' (Mahavithayalai Chiang Mai University).

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved